

Трибуна Молодого Вченого

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.5.15>

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Лиманюк Андрій Анатолійович,
аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті автором обґрунтовано власний погляд щодо структури адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану, відповідно до якого її елементами є: 1) норми адміністративного права, які регламентують такі основні напрями, як-от: функціонування економічної сфери держави, зокрема виробничий, фінансовий, інвестиційний, продовольчий сектори; діяльність суб'єктів реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави; управлінські та інші процедури, що виникають під час реалізації вказаного виду державної політики; специфіка функціонування національної економіки та компетентних суб'єктів, які забезпечують її безпеку в умовах воєнного стану; правовідносини, що виникають в окресленій сфері; стабілізація соціальної сфери в частині аспектів, які впливають на розбудову економіки країни; 2) принципи забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану, система яких містить не тільки загальні та спеціальні принципи права, а й економічні, управлінські та інші засади; 3) суб'єкти реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану, коло яких стає ширше з урахуванням особливих умов, що обумовлюється необхідністю залучення різнопрофільних органів, у тому числі створених у цей період, для комплексного підходу до вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки держави; 4) правові відносини, які виникають між компетентними суб'єктами та іншими органами публічної адміністрації, громадянами та їх об'єднаннями під час реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави в умовах дії воєнного стану, що матимуть свою специфіку внаслідок розширеного суб'єктного складу та їх кола повноважень; 5) інструменти, за допомогою яких реалізується державна політика у сфері забезпечення економічної безпеки держави в умовах дії воєнного стану, насамперед йдеться про форми, методи, а також інші засоби, способи та ресурси (матеріально-технічні, кадрові, оперативні), що використовуються в процесі окресленого кола діяльності; 6) процедури державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави в умовах дії воєнного стану, які характеризуються різноманітним змістом і сферами реалізації, а їх результатом є проведення конкретних заходів для стабілізації, розвитку національної економічної системи, а також її охорони та захисту від реальних і потенційних загроз.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, державна політика, економічна безпека, особливі умови, воєнний стан, структура, елементи.

Lymaniuk Andrii. General Characteristics of The Elements of the Administrative and Legal Mechanism for the Implementation of the State Policy in the Sphere of Ensuring the Economic Security of the State During the State of Martial

In the article, the author substantiates his own view on the structure of the administrative-legal mechanism for the implementation of state policy in the sphere of ensuring the economic security of the state during martial law, according to which its elements are: 1) norms of administrative law, which regulate such main areas as: functioning of the economic sphere of the state, in particular production, financial, investment, food sectors; activities of subjects implementing state policy in the sphere of ensuring the economic security of the state; administrative and other procedures arising during the implementation of the specified type of state policy; the specifics of the functioning of the national economy and the competent entities that ensure its security in conditions of martial law; legal relations that arise in the defined area; stabilization of the social sphere, in terms of aspects that affect the development of the country's economy; 2) the principles of ensuring the economic security of the state during martial law, the system of which includes not only general and special principles of law, but also economic, managerial and other principles; 3) subjects of implementation of state policy in the sphere of ensuring the economic security of the state during martial law, the range of which is becoming wider taking into account special conditions, which is determined by the need to involve multidisciplinary bodies, including those created during this period, for a comprehensive approach to solving tasks, related to ensuring the economic security of the state; 4) legal relations that arise between competent subjects and other bodies of public administration, citizens and their associations during the implementation of state policy in the sphere of ensuring the economic security of the state in the languages of martial law, which will have their own specificity, as a result of the expanded sub object composition and their scope of powers; 5) instruments with which to implement the state policy in the sphere of ensuring the economic security of the state in the languages of martial law, primarily we are talking about forms, methods, as well as other means, methods and resources (material, technical, personnel, operational) necessary for are used in the course of the outlined scope of activity; 6) state policy procedures in the sphere of ensuring the economic security of the state in the languages of martial law, which are characterized by various content and spheres of implementation, and their result is the implementation of specific measures for the stabilization and development of the national economic system, as well as its protection and protection from real and potential threats.

Key words: *administrative and legal mechanism, state policy, economic security, special conditions, martial law, structure, elements.*

Декларування необхідності забезпечення безпеки економічного сектору держави та закріплення її як складової державної політики недостатньо, адже це складний послідовний багатокомпонентний процес із залученням численної кількості ресурсів. У такому контексті правильно вести мову про те, що забезпечення державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави є цілісним механізмом, який набуває своєї специфіки в умовах дії воєнного стану внаслідок необхідності концентрації на оборонних, а не превентивних заходах, оскільки в таких умовах існує реальна, а не перспективна загроза для національної економіки.

З вказаного вище виникає необхідність дослідження адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану, його

структури та надання загальної характеристики складовим елементам останньої, що, зі свого боку, неможливо без з'ясування сутності юридичної природи правового механізму й адміністративно-правового механізму як родового та видового поняття відповідно.

Варто відмітити, що категорія правовий механізм вживається переважно в теорії державного управління для позначення множинності правових інструментів, застосування яких дає можливість досягти поставленої мети [1, с. 378; 2, с. 25–26; 3, с. 121]. Натомість у юриспруденції застосовується інший термін – механізм правового регулювання як один із видів механізму соціального регулювання, що має різні варіації тлумачення, а саме як «узятій в єдності системи правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упо-

рядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок («належне» у праві стає «сущим»)» [4, с. 540] (за О. Ф. Скакун); упорядкованої сукупності юридичних засобів, які застосовує держава для врегулювання суспільних відносин (за О. М. Бандуркою, О. М. Головка, О. С. Передерієм [5, с. 346]);

З аналізу наведених вище дефініцій можна дійти висновку, що, по-перше, правове регулювання охоплюється категорією соціального регулювання та є окремим видом останнього; по-друге, метою його функціонування є впорядкування суспільних відносин для досягнення бажаного / необхідного результату; по-третє, змістовне наповнення такого механізму становлять його елементи; по-четверте, дія механізму правового регулювання забезпечується за допомогою засобів останнього. Тож з'ясування об'єктивного змісту механізму правового регулювання неможливе без визначення його структурних елементів.

Серед учених у галузі теорії держави та права сформувався біль-менш усталений підхід до визначення структури механізму правового регулювання, яку становлять: норми та принципи права; правовідносини, у межах яких об'єктивізуються права й обов'язки їх учасників, юридичні факти, а також акти застосування, реалізації та тлумачення правових норм [6, с. 57]. Водночас існують і інші погляди на структуру механізму правового регулювання, наприклад, М. В. Цвік і О. В. Петришин, окрім вже вказаних елементів, називають і інші, зокрема правосвідомість заходи юридичного примусу і юридичної відповідальності, «а також деякі інші правові явища, які залучаються для реалізації цілей правового регулювання і можуть бути охарактеризовані під цим кутом зору як засоби його здійснення» [7, с. 220].

Похідним від механізму правового регулювання є адміністративно-правовий механізм, який здебільшого відрізняється від першого специфікою змісту внаслідок використання адміністративно-правових засобів, які ґрунтуються на адміністративних нормах права. Тобто загальна сутність і структура механізму адміністративно-правового регулювання будуть ідентич-

ними механізму правового регулювання, а от зміст його елементів матиме дещо відмінне наповнення, про що свідчать численні наукові розробки, присвячені адміністративно-правовому механізму, у тому числі в різних соціально важливих сферах. Наприклад, С. М. Алфьоров під адміністративно-правовим механізмом пропонує розуміти «систему правових засобів, які інтегровані та організовані таким чином, що дозволяють послідовно й ефективно забезпечити правове регулювання суспільних відносин нормами адміністративного права» [8, с. 40]. Ю. О. Коваленко додає, що його основною ціллю є виконання тих чи інших функцій держави, які регламентуються приписами адміністративного законодавства, а отже, «підпорядковані загальній меті, завданням та загальноправовим і галузевим принципам цієї галузі права» [9, с. 42]. Така загальна характеристика адміністративно-правового механізму цілком узгоджується з роллю галузі адміністративного права, яке інколи називають «управлінським правом». Тож можна стверджувати, що цей механізм використовується як певний інструмент, застосування якого дає змогу керувати соціальними процесами в країні, вирішуючи найбільш значущі завдання, які постають перед державним апаратом. Між тим в адміністративному праві категорія «адміністративно-правовий механізм» не набула широкого поширення, на відміну від інших, як-от механізм адміністративно-правового регулювання та механізм адміністративно-правового забезпечення. Тож виникає потреба детальніше зупинитися на сутності останніх.

Щодо змісту механізм адміністративно-правового регулювання, то більшість вчених (О. В. Марченко [10, с. 203], В. Г. Чорна [11, с. 79], С. Г. Стеценко [12, с. 64] та інші) притримуються поглядів, відповідно до яких цей механізм уособлює множинність адміністративно-правових засобів, які, впливаючи на суспільні відносини, задовольняють публічні інтереси та потреби.

Подібно механізму правого регулювання, його окремий вид (адміністративний) також має власну структуру, до якої зазвичай відносять такі групи елементів: 1) обов'язкові (норми адміністративного

права, адміністративні правовідносини, акти реалізації норм права); 2) факультативні (юридичні факти, акти тлумачення та застосування норм права, правосвідомість; правова культура; законність) [13, с. 13; 14, с. 438]. О. М. Резнік пропонує додати до зазначеного переліку ще два елементи, а саме методи та засоби [15, с. 89]. А В. В. Галуцько взагалі наводить власне бачення структури механізму адміністративно-правового регулювання, яка складається з «норм адміністративного права; джерел права; публічної адміністрації; принципів діяльності публічної адміністрації; індивідуальних актів публічної адміністрації; адміністративно-правових відносин; форм адміністративного права; тлумачення норм адміністративного права; методів адміністративного права; процедур реалізації адміністративно-правових норм» [16, с. 87–97]. На нашу думку, такий погляд дає можливість висвітлити специфіку механізму адміністративно-правового регулювання, яка відрізняє його від механізму правового регулювання, оскільки всі інші переважно дублюють структуру останнього з акцентом на сферу дії адміністративного права.

Цікаво, що інший механізм адміністративно-правового забезпечення за своєю побудовою майже не відрізняється від аналогічного механізму регулювання. Так, на думку І. П. Голосніченко, М. Ф. Стахурського, Н. І. Золотарьової [17, с. 20–23], О. М. Гуміна, Є. В. Пряхіна [18, с. 49], механізм адміністративно-правового забезпечення складається з норм і джерел адміністративного права; інституційної складової, тобто суб'єктів, які втілюють цей механізм; адміністративно-правових відносин; процедур; актів тлумачення норм адміністративного права; актів реалізації адміністративно-правових норм; форм і методів, а також гарантій.

Здійснення порівняльно-правового аналізу механізмів адміністративно-правового регулювання та забезпечення дає змогу дійти висновків, що їх структурний зміст має низку спільних елементів: нормативні приписи адміністративного законодавства, засади, інструменти, суб'єкти тощо. Зазначене можна пояснити зв'язком категорій регулювання та забезпечення, оскільки останнє неможливо без першого,

адже регулювання повинно відбуватися на основі певної бази забезпечення. Водночас реалізація будь-чого, зокрема державної політики, за аналогією з регулюванням потребує наявності певної основи (сукупності усталених елементів), існування яких і забезпечує можливість її втілення. Зі свого боку, реалізація державної політики потребує регулювання суспільних відносин, які виникають в окресленому процесі, що неможливо без відповідного адміністративно-правового механізму регулювання. Отже, можна стверджувати, що адміністративно-правові механізми забезпечення, регулювання та реалізації мають спільні риси, а саме структурні елементи їх змісту.

Такий підхід узгоджується з поглядами вчених-адміністративістів, які у своїх наукових працях досліджували аспекти функціонування адміністративно-правового механізму реалізації державної політики в різних соціально-важливих сферах. Особливий інтерес для нашого дослідження становлять наукові праці, де розкривається структура механізму реалізації. Такою роботою є монографія О. І. Беспалової, яка до елементів, що входять до механізму реалізації правоохоронної функції держави, відносить: «інституційну складову (суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави); адміністративно-правові норми, які регламентують специфіку реалізації правоохоронної функції держави; принципи реалізації правоохоронної функції держави; форми та методи реалізації правоохоронної функції держави; правовідносини, у яких відбувається переведення приписів, що містяться в нормативно-правових актах, у практичну площину; ресурсну складову (кадрове, інформаційне, матеріальне, технічне забезпечення тощо)» [19, с. 50]. На нашу думку, такий підхід є достатньо конструктивним і може бути взятий за основу під час розкриття сутності адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану з урахуванням специфіки окресленої сфери.

Окремо варто наголосити на взаємозалежності економічного й соціального сектору, оскільки вони мають спільні

ризика, пов'язані з недостатнім соціальним захистом населення, невідповідності ринку праці очікуванням населення, значним зниженням рівня якості життя населення, ускладненням доступу до якісного медичного обслуговування, медичних і соціальних послуг, неконтрольованими міграційними процесами, відтоком біженців за кордон і масовим зростанням кількості внутрішньо переміщених осіб, суттєвим погіршенням соціально-економічного становища вразливих верств населення, значним погіршенням стану довкілля (включно з воєнним забрудненням), спричиненим бойовими діями, збільшенням навантаження на соціальну інфраструктуру та ринок праці густозаселених і традиційно праценадлишкових західних регіонів [20, с. 6].

Аналіз усіх наведених вище загроз дає можливість зробити висновок про те, що адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану має власну специфіку внаслідок необхідності швидкого реагування на виклики, що постають перед державою в цей період. Це не може не відобразитись на змісті вказаного механізму, а точніше на його елементах, де очевидно крім економіко-правового прослідковується соціальний аспект.

Підсумовуючи все зазначене вище, можемо запропонувати власне бачення структури адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану, яка складається з таких елементів:

1) норми адміністративного права, які регламентують такі основні напрями: функціонування економічної сфери держави, зокрема виробничий, фінансовий, інвестиційний, продовольчий сектори; діяльність суб'єктів реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави; управлінські та інші процедури, що виникають під час реалізації вказаного виду державної політики; специфіка функціонування національної економіки та компетентних суб'єктів, які забезпечують її безпеку в умовах воєнного стану; правовідносини, які виникають в окресленій сфері; стабілізація соціальної

сфери в частині аспектів, які впливають на розбудову економіки країни;

2) принципи забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану, система яких містить не тільки загальні та спеціальні принципи права, а й економічні, управлінські та інші засади;

3) суб'єкти реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави під час воєнного стану, коло яких стає ширше з урахуванням особливих умов, що обумовлюється необхідністю залучення різнопрофільних органів, у тому числі створених у цей період, для комплексного підходу до вирішення завдань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки держави;

4) правові відносини, які виникають між компетентними суб'єктами та іншими органами публічної адміністрації, громадянами та їх об'єднаннями під час реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави в умовах дії воєнного стану, що матимуть свою специфіку внаслідок розширеного суб'єктного складу та їх кола повноважень;

5) інструменти, за допомогою яких реалізується державна політика у сфері забезпечення економічної безпеки держави в умовах дії воєнного стану, насамперед йдеться про форми, методи, а також інші засоби, способи та ресурси (матеріально-технічні, кадрові, оперативні), що використовуються в процесі окресленого кола діяльності;

6) процедури державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави в умовах дії воєнного стану, які характеризуються різноманітним змістом і сферами реалізації, а їх результатом є проведення конкретних заходів для стабілізації, розвитку національної економічної системи, а також її охорони та захисту від реальних і потенційних загроз.

Зрозуміло, що наведена вище характеристика адміністративно-правового механізму реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки в умовах дії режиму воєнного стану не розкриває в повному обсязі ані його зміст, ані зміст його окремих елементів. Отже, наразі маємо лише загальне уявлення про такий механізм, а сутність його елементів спробуємо розкрити в межах перспективних наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рогова О. Г. Механізми правові. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. Т. 2. Методологія державного управління. Київ : НАДУ, 2011. С. 378–380.
2. Теоретико методологічні засади державного управління: формування понятійного апарату : методичні рекомендації / за заг. ред. В. В. Корженка. Київ : НАДУ, 2009. 56 с.
3. Ярмолинська І. В. Поняття та сутність механізмів державного управління у сфері інституційного догляду та виховання дітей в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 18. С. 119–123.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
5. Теорія держави і права : підручник / О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків, 2018. 416 с.
6. Коросташова І. М. Механізм адміністративно-правового регулювання як правова категорія та багатоаспектне явище. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 1. С. 52–61.
7. Загальна теорія держави і права: підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко [та ін.]; за заг. ред М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
8. Алфьоров С. М. Заходи організаційно-правового характеру в адміністративно-правовому механізмі протидії корупції в ОВС. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2011. № 1. С. 39–43.
9. Коваленко Ю. О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 239 с.
10. Марченко О. В. Поняття механізму адміністративно-правового регулювання благодійної діяльності в Україні. *Митна справа*. 2013. № 6 (90). Ч. 2, книга 1. С. 200–204.
11. Чорна В. Г. Адміністративно-правове регулювання позашкільної освіти в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ : НАВС, 2011. 220 с.
12. Стеценко С. Г. Механізм адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. С. 64–65.
13. Адміністративне право України : підручник. Вид. 2, змін, і доп. / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ : Істина, 2012. 528 с.
14. Ярмакі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Х. П. Ярмакі. Харків, 2006. 438 с.
15. Резнік О. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. № 2. Т. 29 (68). С. 88–94.
16. Галунько В. В. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI століття) : монографія. Херсон : Херсонська міська друкарня, 2010. С. 87–97.
17. Голосніченко І. П., Стахурський М. Ф., Золотарьова Н. І. Адміністративне право України: основні поняття : навчальний посібник. Київ : ГАН, 2005. 232 с.
18. Гумін О. М., Пряхін Є. В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 4. С. 46–50.
19. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. 544 с.
20. Експертно-аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень «Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану». С. 1–14. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>.